

Sistem vaspitanja i obrazovanja u našoj zemlji

Sistem je riječ grčkog porijekla i označava sastav, poredak; skup (kompozicija) elemenata čiji međusobni odnosi počivaju na određenim zakonima.

Sistem vaspitanja čine 3 osnovna podsistema:

- ***formalni***, institucionalni koji obuhvata mlade: predškolske ustanove, osnovne, srednje, više, visoke i univerziteti sa postdiplomskim studijama.
- ***neformalni***, van institucionalnih okvira, tj. u preduzećima, ustanovama, i obuhvata obrazovanje odraslih u cilju prekvalifikacije, dokvalifikacije, i sl.
- ***informalni***, paralelna škola, a stiče se u porodici, mas-medija i mnoštva drugih uticaja u društvu.

- **Razlozi za uspostavljanje obrazovanja odraslih:** Ekspanzija i nestalnost ljudskih znanja, Potrebe tržišta rada, Tendencije doživotnog učenja, Pojava i razvoj brojnih oblika i načina komunikacije, Tranzicijski, demokratski i globalizacijski procesi, Višestruki emancipatorski procesi.

Odlike sistema vaspitanja su:

- stohastičan (teško predvidljiv);
- otvoren;
- realan;
- složen;
- dinamičan;
- upravljiv; i
- elastičan.

Obrazovanje može biti prema:

- ***uzrastu*** (predškolsko, školsko i odraslih),
- ***mjestu*** (porodično, školsko, vanškolsko i sl.),
- ***stepenima obrazovanja*** (osnovno, srednje, više i visoko),
- ***karakteru sadržaja obrazovanja*** (prirodno-naučno, društveno, tehničko, umjetničko, pedagoško, i sl.), i
- ***namjeni*** (opšte i stručno).

Škola je ustanova za organizovanje vaspitanja čovjeka. Riječ je grčkog porijekla i prvobitno je značila dokolicu, vrijeme nerada. Ona je jedna od najstarijih institucija u društvu. Javlja se pojavom robovlasničkog društva (sredina trećeg milenijuma - najstariji podaci) i to u zemljama istoka, npr. Egipat.

Škole možemo klasifikovati po:

- *nivoima* (predškolske, osnovne, itd);
- *karakteru obrazovanja* (opšteobrazovne i stručne)
- *dužini trajanja* (2, 4, 9-godišnje, itd.)
- *vrstama struka* (ekonomske, muzičke, poljoprivredne, nastavničke, i sl.)
- *obaveznosti* (obavezne i neobavezne)
- *dužini dnevnog rada* (poludnevne, cjelodnevne, večernje)
- *prema osnivačima* (državne, privatne, mješovite)
- *prema kategorijama djece* (djeca ometena u razvoju, normalno razvijena, talentovana, i sl.) itd.

Školski sistem označava ukupnost školskih institucija svih stupnjeva u jednoj zemlji koje su na odgovarajući način organizovane, međusobno povezane.

Školski sistem kod nas podrazumijeva: predškolsko vaspitanje, osnovno, srednje, više, visoko, specijalističke, master studije i doktorate nauka.

Predškolsko vaspitanje se ostvaruje u porodici i predškolskim ustanovama.

Porodica ima najviše uticaja na razvoj ličnosti, a njeno uticanje je uslovljeno mnogim faktorima: materijalni standard, obrazovni nivo, stabilnost i odnosi, karakteristike i ljudski kvaliteti članova, struktura porodice, stepen pedagoškog obrazovanja, tj. informisanosti roditelja, itd.

Predškolske ustanove uz porodično v. imaju zadatak da obezbijede djeci do polaska u školu zadovoljavanje njihovih aktuelnih razvojnih potreba, sticanje iskustva i razvitak sposobnosti potrebnih za uspješno školovanje i punovrijedno uključivanje u život i rad društvene zajednice. Institucije pred. vasp. su:

- 1 – 3 godine – jaslene grupe,
- 3 – 4 godine – mlađa vrtićka grupa,
- 4 – 5 godina – starija vrtićka grupa, i
- 5 – 6 godina – predškolske grupe.

- **Osnovno obrazovanje** je bilo 8 (4+4) a sad 9 (3+3+3) godina , obavezno i besplatno. Ima nivo razredne i predmetne nastave, prije od 7, a sada od 6 godina. Cilj osnovnog obrazovanja je sticanje opšteg obrazovanja i vaspitanja, skladan razvoj ličnosti i priprema za život, te za dalje opšte i stručno obrazovanje i vaspitanje. U okviru osnovnog obrazovanja ostvaruju se opšti interesi i to: za djecu, za odrasle, muzičko i baletsko, dopunsko za djecu u inostranstvu.
- Njemački pedagog **Švarc** u pogledu funkcije osnovne škole kaže: »Osnovna škola svima treba da pruži iste mogućnosti, pa čak i da 'izravna' razlike među djecom, tj. uskraćenosti pojedine djece«.
- Prema istraživanju Jovana **Đorđevića**, učenici osnovnih škola prednost daju ljudskim osobinama nastavnika, dok učenici srednjih škola prednost daju stručnim kvalitetima nastavnika.

Srednje obrazovanje pruža opšta i stručna znanja i sposobnosti za dalje školovanje, odnosno rad.

Vrste:

- 1. gimnazije (4 godine sa opštim obrazovanjem za nastavak školovanja);
- 2. umjetničke škole (4 godine koje osposobljavaju za rad i za nastavak školovanja);
- 3. srednje stručne škole (koje osposobljavaju za rad i za nastavak školovanja). Osnovne odlike srednjih stručnih škola su: dominacija stručnog nad opštim znanjem; trajanje: 3 ili 4 godine; prohodnost: može se na neke (tehničke) fakultete, a za društvene mora da se polažu diferencijalni ispiti; orijentacija prema tržištu rada i tržištu radne snage; orijentacija prema potrebama ekonomije određenog društva, itd.

- **Više škole** koje se po novom sisteme uglavnom ukidaju tj. prerastaju u visoke (trajale su 2 i 3 godine).
- **Visoke škole** (3 i 4, ranije 4-5 godina), master (1, a ranije 2-3 god) jedan su od preduslova za doktorat koji se dobija nakon završene istraživačke studije, tj. rada koji mora biti originalan i doprinosi razvoju određene nauke.
- **Škole i druge institucije za vaspitanje i obrazovanje djece ometene u razvoju.** Specijalni v.o.rad se ostvaruje u: redovnim školama, specijalnim školama, specijalnim zavodima, specijalnim odjeljenjima u okviru redovnih škola, specijalnim domovima i drugim sličnim institucijama. Ove škole imaju iste principe kao i standardne škole, isti razredni, časovni i predmetni sistem, a razlikuju se od njih u pogledu ciljeva, sadržaja, metoda, oblika i sredstava rada.

Osnovni principi sistema vaspitanja

- Principi kojima je nužno rukovoditi se za izgradnju sistema vaspitanja koji su u razvoju i promjenljivi:

- *Principi tradicije i nacionalnog obilježja.*

Sistem obrazovanja svake zemlje temelji se na nacionalnoj strategiji i odraz je njene tradicije i kulture, ali i polazište ka univerzalnim strategijama.

- *Princip jedinstvenosti sistema vaspitanja i obrazovanja, tj. jedinstvenosti: ciljeva i zadataka, planova i programa v. i o., uslova upisa učenika, izvora i načina finansiranja obrazovanja, itd.*

- *Princip demokratizacije obrazovanja*, tj. pristup i ostvarivanje prava na obrazovanje sa jednakim mogućnostima, uticaj društvenih činilaca na politiku i praksu obrazovanja, uvažavanje prava učenika, itd.

- *Princip slobode izbora*, tj. organizacija sistema sa mnogo alternativa u pogledu izvora znanja, metoda, oblika, sredstava, itd., sa sve više mogućnosti za učenje u savremenom školovanju i netradicionalnim oblicima obrazovanja i samoobrazovanja.

- *Princip mobilnosti i sveopšte otvorenosti sistema*, tj. nesmetanog horizontalnog i vertikalnog kretanja i mogućnosti za raznolikost izbora obrazovanja.

- *Princip samoobrazovanja*, tj. da svaki obrazovni sistem mora u sebi imati mnoge elemente (službe i institucije, tj. biblioteke, kompjuterski centri, laboratorije, i sl.) da budu u funkciji samoobrazovanja, čime sistem omogućava da se uči kako se uči. Danas se nastava sve više transformiše u samoučenje, samokontrolu, samorukovođenje.